

УДК: 76-056.264:81'373.46

DOI 10.32626/2413-2578.2025-26.37-55

ГАВРИЛОВА Наталія

кандидат психологічних наук, професор,
професор кафедри логопедії та спеціальних методик,
Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка, м. Кам'янець-Подільський, Україна
ORCID ID: 0000-0003-2563-0626

КОНСТАНТИНІВ Оксана

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри логопедії та спеціальних методик
Кам'янець-Подільського національного університету
імені Івана Огієнка, м. Кам'янець-Подільський, Україна
ORCID ID: 0000-0002-0660-2657

ЛОГОПЕДИЧНІ ТЕРМІНИ, ЯКІ ВИКОРИСТОВУЮТЬСЯ В УКРАЇНІ ТА ЇХ УЗГОДЖЕННЯ З МІЖНАРОДНИМИ СТАНДАРТАМИ

Анотація. У статті проаналізовано сучасний стан термінологічної системи логопедії в Україні у контексті її гармонізації з міжнародними класифікаційними підходами (ASHA, CATALISE). Здійснено теоретичний аналіз наукових і нормативних джерел, що відображають особливості використання понять «*порушення мовленнєвого розвитку*», «*системні порушення мовлення*», «*загальний недорозвиток мовлення*» тощо. Визначено основні розбіжності між вітчизняною клініко-педагогічною та психолого-педагогічною традиціями та міжнародною практикою, де переважають поняття *Language Disorder (LD)*, *Developmental Language Disorder (DLD)*, *Language Disorder Associated with Another Condition* та *інші*.

Показано, що національна система термінів зберігає ознаки багаторівневої класифікації, орієнтованої на етіопатогенетичний принцип, тоді як міжнародні стандарти ґрунтуються на функціонально-комунікативному та нейропсихологічному підходах. Обґрунтовано необхідність адаптації української термінології до вимог міжнародних діагностичних систем для забезпечення порівнюваності досліджень,

підвищення ефективності міждисциплінарної взаємодії та інтеграції у світовий науково-практичний простір.

Запропоновано орієнтовні шляхи узгодження термінології — через створення уніфікованого глосарію, оновлення навчально-методичних стандартів і впровадження європейських класифікаційних орієнтирів у логопедичну освіту та практику.

Ключові слова: логопедія, термінологія, порушення мовленнєвого розвитку, *Language Disorder*, *Developmental Language Disorder*, міжнародна стандартизація.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. Проблематика термінології порушень мовлення посідає центральне місце в сучасній логопедії, психолінгвістиці та спеціальній педагогіці. Від точності термінів залежать не лише діагностичні критерії, а й організація освітнього процесу [1]. Упродовж останнього десятиліття у світі спостерігається перехід від фрагментарних і часто суперечливих позначень мовних і мовленнєвих порушень у дітей та дорослих до більш уніфікованих, стійких понять зрозумілих у міжнародному середовищі.

Тривалий час термінологічний апарат української логопедії розвивався у межах відносно замкненої системи, сформованої під впливом радянських наукових традицій. Це зумовило, з одного боку, формування оригінальних підходів щодо формування методик ефективних для подолання порушень мовленнєвого розвитку у різних категорій дітей. З іншого боку, недостатність застосування міжнародного досвіду викликало на сучасному етапі ряд проблем: використання недостатньо точної термінології у міжнародному просторі для позначення порушень мовлення, що веде до дезінформації; загальмувало процес формування стандартизованих методик діагностики; утруднений обмін досвідом на міжнародному рівні, інші. Така розбіжність зумовлює необхідність, по перше, критичного аналізу термінів, що застосовуються у вітчизняній логопедичній практиці, по друге, їх узгодження з міжнародними стандартами. Саме ця базова основа, на нашу думку, має дати поштовх для інтенсифікації розвитку української логопедії а новому світлі вивести її на міжнародний рівень як конкурентноздатну.

Метою нашого дослідження було на підставі науково-теоретичного аналізу провести порівняння підходів та значення

окремих найпопулярніших міжнародних та вітчизняних термінів, що позначають порушення мовлення, а також визначити кроки необхідні для подальшого узгодження термінологічної системи України із міжнародними стандартами.

2. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1. Міжнародна термінологічна система що позначає порушення мовлення

Міжнародна логопедична термінологія розвивається в контексті глобалізації та інтеграції наукових знань. Одним із основних документів є Міжнародна класифікація функціонування, обмежень життєдіяльності та здоров'я (МКФ), розроблена Всесвітньою організацією охорони здоров'я. Ця класифікація надає єдиний підхід до опису функціональних станів людини, включаючи мовленнєві порушення, керуючись принципом гуманізму. Вона охоплює різні аспекти, такі як функції та структури організму, активність і участь у житті суспільства, а також фактори середовища [2].

Популярною у світі є термінологія розроблена, Американською асоціацією мовно-слухових патологів (ASHA). Вона включає ряд загальновживаних термінів, як “articulation disorders”, “phonological disorders”, “apraxia of speech” та інші. Ці терміни широко використовуються в наукових дослідженнях та клінічній практиці в США та інших англomовних країнах.

Міжнародний проект CATALISE [3] об'єднав фахівців із логопедії, нейропсихології, освіти й медицини з метою створення уніфікованої логопедичної термінології, ефективною для використання в міжнародній практиці. Найбільшу дискусію викликав термін *Developmental Language Disorder* (DLD), який є підтипом *Language Disorder* (LD).

За результатами двоетапного Delphi-опитування експерти погодились, що найбільш точним і нейтральним є термін *Developmental Language Disorder* (DLD) — *порушення розвитку мови/ мовлення*. DLD визначається як: “A persistent difficulty in the acquisition and use of language due to deficits in comprehension or production, that cannot be explained by other biomedical conditions / Стійке порушення у засвоєнні та використанні мови, зумовлене труднощами розуміння або висловлювання, яке не можна пояснити іншими біомедичними станами.” [3, с. 1070].

Цікавим терміном, який вимагає додаткового пояснення для чіткості розуміння базового у цьому визначенні є “біомедичний стан” або “диференційований стан”. До нього відносять такі категорії порушень: травми головного мозку, набуту афазію як результат епілепсії, нейродегенеративні стани, порушення інтелекту та/або розлади спектру аутизму, сенсоневральна туговухість, генетичні порушення, що обумовлюють виникнення порушень інтелекту (зокрема, синдром Дауна), дитячий параліч і інше. У цьому списку потребує уточнення перший стан – це травми головного мозку. Саме до цієї категорії відносять дітей з ранньою дитячою афазією (в українській традиції для позначення цього порушення мовлення використовується термін “алалія”). Усі ці біомедичні стани, згідно міжнародних стандартів, обумовлюють мовні порушення вторинно. Таким чином, DLD охоплює дітей, у яких мовні труднощі не зумовлені диференційованими станами, але вони суттєво впливають на навчання та соціальну адаптацію [4].

Specific Language Impairment (SLI) – специфічні мовні порушення визначається як затримка або порушення мовленнєвого розвитку у дітей з нормотиповим інтелектом та відсутністю інших неврологічних, сенсорних чи психіатричних порушень [4]. Термін SLI активно використовувався у 1980–2000-х роках і дозволяв виділяти групи дітей із “чистими” мовленнєвими порушеннями для досліджень та клінічної роботи. Проте численні дослідження виявили обмеження цього підходу: специфічність затримки розвитку мовлення часто є умовною: порушення мовлення у багатьох дітей супроводжується когнітивними, навчальними або соціальними труднощами [5]; міжнародна варіативність діагностичних критеріїв ускладнювала порівняння результатів різних досліджень [6]. Таким чином, SLI виявився терміном недостатньо гнучким для сучасної клінічної та наукової практики.

На початку 2010-х років зростає критика терміну SLI. Вчені відзначали необхідність більш інклюзивного визначення, яке враховує спектр мовленнєвих порушень, не обмежуючись дітьми з “ізованим” дефіцитом. Зокрема, дослідження показали, що діти з порушеннями мовлення часто мають супутні проблеми з навчанням, що потребує комплексного підходу до діагностики та втручання [7,8].

Отже, термін **“Developmental Language Disorder (DLD)”** — вважають сучаснішим, рекомендований для використання у клінічній та науковій практиці з 2017 року. DLD визначає *порушення розвитку*

мовлення у дітей, які впливають на навчання та соціальну комунікацію, і не пояснюються іншими медичними станами, такими як аутизм, порушення слуху, інтелектуальна недостатність тощо [9]. До переваг терміну DLD можна віднести інклюзивність (охоплює дітей із широким спектром мовних порушень), більш точна діагностика (дозволяє враховувати коморбідні труднощі та розробляти індивідуальні програми корекції) і міжнародне визнання (використовується у сучасних дослідженнях та клінічних рекомендаціях).

Аналіз 400 публікацій у журналах ASHA [9] показав:

- 58 % статей використовують термін *DLD*;
- 22 % — *SLI* (зазвичай у контексті історичних порівнянь);
- 12 % — *Language Impairment* або *Language Disorder* без уточнення.

Таб.1. Еволюція термінів

Рік/Період	Термін	Характеристика
1980-2000	SLI	Фокус на ізольованих мовних порушеннях у дітей з нормотиповим інтелектом
2000-2015	Критика SLI	Підкреслення, що мовні труднощі часто не “специфічні”
2017	DLD	Введено більш інклюзивний термін, який визнає спектр мовленнєвих порушень

Значна частина наукової спільноти також наголошує на розмежуванні понять *disorder/порушення* (медичний діагноз) і *disability/розлад* (соціальна категорія, що визначає потребу в підтримці) [1].

Цікавим є факт, яким способом вирішується єдність ставлення до термінології на міжнародному рівні. По перше, шляхом формування міжнародної та міждисциплінарної команди. По друге, було використано метод Дельфі, який передбачає ітеративний процес, де, на першому етапі, групою експертів оцінюється початковий набір тверджень. Члени групи потім мають можливість переглянути анонімні оцінки один одного. Це дає можливість або переглянути свої погляди, або обґрунтувати свою позицію. Потім твердження переглядаються з урахування відгуків отриманих від усіх. На останньому етапі знову відбувається контрольна оцінка та коментування отриманих результатів. Цей процес колегіальної участі для створення єдиного підходу вважаємо гарним прикладом для впровадження з метою

створення єдиної термінологічної бази логопедичних термінів в Україні.

2. Українська термінологічна традиція

В Україні логопедична термінологія розвивається в контексті національної медичної та освітньої систем. Вона зафіксована в нормативно-правових актах, методичних рекомендаціях та наукових публікаціях. Наприклад, “Положення про логопедичні пункти” системи освіти визначає функції вчителів-логопедів, обов'язкові форми роботи та порядок надання послуг дітям із мовленнєвими порушеннями. Однак термінологія в цьому документі подана загальною, без детальної класифікації конкретних порушень мовленнєвого розвитку. Незважаючи на чинність, документ є застарілим, що може створювати певні невідповідності з сучасними реаліями, однак на даний час він залишається основним нормативним актом, що регламентує діяльність логопедичних пунктів в системі освіти. Іншим важливим нормативним джерелом є Закон України “Про освіту”, який визначає загальні принципи організації освітнього процесу та права здобувачів освіти. Закон наголошує на необхідності створення умов для розвитку дітей із особливими освітніми потребами, включаючи осіб з порушеннями мовлення. Проте він не містить детальної термінологічної класифікації, залишаючи цю задачу на рівні освітніх закладів.

Одним із основних документів є “Порядок надання медичної допомоги”, який визначає організаційні засади надання логопедичних послуг. У цьому документі зазначено, що логопедична допомога надається дітям з порушеннями мовлення, однак конкретні терміни та класифікації порушень не визначені. Це створює труднощі при діагностиці та лікуванні, оскільки відсутність чіткої термінології може призвести до різного тлумачення понять. Іншим важливим нормативним актом є “Клінічний протокол надання медичної допомоги”, який регламентує стандарти надання медичних послуг у цій сфері. Проте в цьому документі також спостерігається відсутність єдиної термінологічної бази, що ускладнює взаємодію між медичними та педагогічними фахівцями.

Відсутність єдиної термінологічної бази призводить до того, що різні медичні установи можуть використовувати різні терміни для позначення однакових або схожих понять. Це створює труднощі при обміні інформацією, проведенні досліджень та розробці методичних рекомендацій. Наприклад, терміни “затримка мовленнєвого розвитку”, “ринолалія”, “дислексія” можуть мати різні визначення в залежності

від контексту та джерела, що ускладнює їх застосування на практиці.

Українська логопедична наука опирається на терміни, що мають тривалу історію і здійснюється двома основними підходами: клініко-педагогічним та психолого-педагогічним. Клініко-педагогічний підхід формувався на основі міждисциплінарного підходу і на сучасному етапі врахував медичні, нейропсихологічні, лінгвістичні, педагогічні та власне логопедичні аспекти. Завдяки цьому описані механізми виникнення порушень мовлення, їх етіологія та симптоматика. До класичних прикладів належать такі терміни як: дислалія дизартрія, ринологія, афазія, алалія, заїкання, дисграфія, дислексія та ін.. Перевага цього підходу полягає в точності та однозначності діагностики, що особливо важливо для організації логокорекції індивідуально [10]. Однак клініко-педагогічний підхід має певні обмеження. Він не завжди враховує соціально-педагогічний контекст розвитку мовлення та не дає змоги оцінити вплив порушень на комунікацію та навчальну діяльність дитини. Окрім цього, на сучасному етапі постановка логопедичного діагнозу з використання клінічної термінології, вважається недостатньо коректною процедурою, що порушує права особи з порушенням мовленнєвого розвитку. З огляду на це, в Україні додатково використовується психолого-педагогічний підхід, акцент в якому зміщується на мовленнєві компоненти, зокрема, стан звуковимови, фонематичні процеси, лексичний запас, граматичну узгодженість між словами, логічну послідовність висловлювань тощо. З позиції психолого-педагогічного підходу розглядають поняття “фонетичного порушення мовлення”, “фонетико-фонематичного порушення мовлення”, “лексико-граматичного порушення мовлення”, “загального недорозвитку мовлення”. Його перевага полягає в можливості планувати заняття, підбирати вправи та оцінювати прогрес дитини в динаміці. Також визначено ефективність його застосування для організації логопедичної роботи фронтально на підставі об’єднання дітей з подібними мовленнєвими проблемами та потенційними можливостями засвоєння інформації в групі. Водночас психолого-педагогічна класифікація не враховує причини та механізми порушень, що може обмежувати точність діагностики та урахування індивідуальних труднощів у системі подолання порушень мовлення [11,12].

З урахуванням вище сказаного, сучасна логопедична практика в Україні базується на використанні клініко-педагогічного та психолого-педагогічного підходів як взаємодоповнюючих. Логопед повинен уміти

інтегрувати знання з обох сфер, адаптуючи діагностику та корекційні методики до конкретної дитини. У відсутності єдиної міждисциплінарної класифікації важливо максимально ефективно поєднувати ці підходи для досягнення результату у корекції порушень мовлення. Точна термінологія в логопедії є не лише науковим інструментом, а й практичною основою для роботи фахівця. Клініко-педагогічний підхід забезпечує урахування причин, що обумовлюють виникнення порушень мовлення, психолого-педагогічний – характеристику стану засвоєння мови і розвитку мовлення, а їхнє спільне застосування дозволяло тривалий період вирішувати завдання корекції мовленнєвих порушень [10,12].

3. Спільні погляди

Термінологічна єдність у сфері логопедії є важливою умовою ефективного діалогу між фахівцями в межах власної та різних країн. Українська школа логопедії має власну традицію опису мовленнєвих порушень, що склалася в працях Н. Гаврилової [10], М. Шеремет [13], О. Ткач [14], В. Тищенка [12,15], І. Мартиненко [16] та ін. Водночас міжнародна практика опирається на класифікації DSM-5 (American Psychiatric Association, 2013), ICD/MKX-11 [2] і консенсус експертів CATALISE [3]. Це вимагає порівняльного аналізу логопедичних понять, що використовувалися впродовж багатьох років в Україні та закордоном. Зокрема, до понять на яких ми б хотіли зосередитися на цьому етапі дослідження можна віднести *затримку мовленнєвого розвитку (ЗМР)*, *порушення мовленнєвого розвитку (ПМР)*, *системні порушення мовлення (СПМ)* і *загальний недорозвиток мовлення (ЗНМ)* з міжнародними відповідниками *Language Delay*, *Speech and Language Disorder*, *Language Disorder (LD)* і *Developmental Language Disorder (DLD)*.

Під **затримкою мовленнєвого розвитку (ЗМР)** в українській логопедії розуміють тимчасове уповільнення формування мовленнєвої системи при збереженому слухові, інтелекті та потенціалі розвитку [13]. Міжнародним відповідником вважаємо є термін “**Language Delay**”, що трактується як варіант індивідуальної норми розвитку [3]. Обидві системи визнають, що такі затримки можуть бути компенсовані до шкільного віку, однак за відсутності динаміки вони переходять у стійкі порушення мовлення.

Термін «**порушення мовленнєвого розвитку**» (ПМР) має узагальнюючий характер. У працях В. Тищенка використовується для позначення всієї сукупності мовленнєвих порушень — від затримок до

системних форм. За змістом цей термін відповідає міжнародному поняттю **Speech and Language Disorder**, яке в ICD-11 [2] охоплює як мовні, так і мовленнєві розлади різного походження. Таким чином, ПМР — це не окрема нозологія, а родова категорія, що слугує основою для подальшої диференціації понять: з урахуванням психолого-педагогічного підходу — ЗМР, ЗНМ, ФПМ, ФФПМ, ЛГПМ, та відповідно до клініко-педагогічної класифікації — ринолалія, дизартрія, алаплія і інші.

Термін «**загальний недорозвиток мовлення**» (ЗНМ) є традиційним для української школи логопедії (М. Шеремет, 2010 та інші). ЗНМ характеризується системністю порушення, що охоплює усі компоненти мови — від звуковимови до граматики, включає порушення розуміння та використання мови і мовлення з метою спілкування. Цей термін має широке коло застосування.

Аналогічного терміну в зарубіжній практиці немає, проте його можливо співвіднести з окремими термінами які характеризують порушення розуміння та використання мови і мовлення комплексного характеру. Зокрема, для позначення незначного рівня прояву ЗНМ (на початок вивчення та оцінювання стану розвитку у дитини мовлення у віці 5-7 років не нижче III-IV рівнів), можна використати **DLD**. Міжнародне визначення **DLD** [3] описує стійкі, первинні мовленнєві труднощі невідомого походження. При цьому обидва терміни відрізняються акцентом: якщо ЗНМ описує порушені компоненти мовлення, то **DLD** — нейропсихологічні та функціональні ознаки — вплив на навчання, соціальну поведінку. Таким чином, **ЗНМ** є **частково еквівалентом DLD**, адаптованим до українських освітніх реалій. Проте, термін ЗНМ позначає і глибші та складніші порушення, які ми пов'язуємо із алалією (міжнародні терміни, що найчастіше застосовують у цьому випадку *Early Childhood Aphasia*, *Language Impairment following Early Brain Injury*), порушеннями мовлення при порушеннях інтелекту чи аналізаторних систем [17].

Особливе місце у сучасній українській термінології посідає поняття «**системні порушення мовлення**» (СПМ), розкриті І. Мартиненко [16], В. Тищенком [12], О. Ткач [14] і іншими. Цей термін розвивається як альтернативний, покликаний замінити ЗНМ. І. Мартиненко [17] характеризує СПМ як такі, “яким властиві відхилення у стані всієї мовленнєвої системи, що виявляються на всіх рівнях її організації — фонетико-фонематичному, лексико-граматичному, семантичному та комунікативному”. О. Ткач [14] вказує, що мовленнєві проблеми у цих дітей пов'язані із комплексними

порушеннями мовленнєвої діяльності.

В. Тищенко визначає СПМ як *первинні, поліфакторні багаторівневі мовленнєві порушення*, що охоплюють фонетико-фонематичний, лексико-граматичний, семантичний і прагматичний рівні мовної системи [19]. На його думку, такі порушення не є наслідком інтелектуальної недостатності або сенсорних порушень, а мають самостійну психолінгвістичну природу. В професійному стандарті на групу професій “вчитель логопед”, “логопед”, який формувався за участі науковців та професійної спільноти логопедів України, зазначений термін був використаний у ширшому значенні, як порушення яке проявляється у вигляді труднощів засвоєння та використання усіх компонентів мови та може бути як первинного (у дітей зі збереженим інтелектом та аналізаторними системами) так і вторинного генезу (при порушеннях інтелекту та аналізаторних систем). Таким чином це визначення терміну СПМ утотожнює його із терміном ЗНМ [20].

Порівняння термінів демонструє кореляцію між національною і міжнародною системами:

- *Language Delay* ↔ *затримка мовленнєвого розвитку*
- *Speech and Language Disorder* ↔ *порушення мовленнєвого розвитку*
- *Language Disorder (LD)* ↔ *системні порушення мовлення / загальне недорозвинення мовлення*

При цьому особливе місце і роль потрібно відвести терміну *Developmental Language Disorder (DLD)*, який може відповідати ЗНМ/СПМ III-IV рівня, якщо на початок вивчення та оцінки стану розвитку у них мовлення не було виявлено причин, що вказували б на органічну чи генетичну зумовленість його походження.

Як і міжнародні підходи, українська класифікація розглядає мовлення як складну функціональну систему, тісно пов'язану з когнітивними та соціальними процесами. В обох системах важливою є не лише форма порушення, а й функціональний вплив на навчання, поведінку та адаптацію дитини [3, 19].

Зіставлення українських і міжнародних термінів засвідчує поступову уніфікацію логопедичної термінології. Концепція системних порушень мовлення інтегрує психолого-педагогічну традицію ЗНМ/СПМ із нейропсихологічною природою LD, DLD, що відповідає біопсихосоціальній моделі ICD-11. При цьому термін «порушення мовленнєвого розвитку» залишається загальним поняттям, що охоплює

весь спектр мовних і мовленнєвих відхилень — від легких до тяжких системних форм.

Отже, ми вважаємо, що українська та міжнародна логопедичні системи мають спільну мету — описати порушення розвитку мовлення як багаторівневі, функціонально значущі порушення комунікації. Терміни, які використовуються у міжнародній та українській практиці можна співвіднести за значенням, хоча, певний контекст, при цьому, частково випускається.

4. Відмінності

Міжнародна логопедія базується на науково-емпіричному підході, інтегруючи знання з медицини, психології, лінгвістики та нейронаук. Організації ASHA та ВООЗ, формують стандарти та класифікації, що забезпечують універсальність та точність термінів. Подібна стандартизація дозволяє фахівцям з різних країн ефективно комунікувати, обмінюватися даними та порівнювати результати досліджень.

В Україні логопедія історично формувалася більше як педагогічна дисципліна, орієнтована на роботу в закладах освіти. Тому у ній багато термінів мають освітньо-корекційний характер. Використання логопедичних понять не підкріплене стандартизованою діагностикою, а швидше визначається шляхом якісного аналізу симптомів, що вказує на потребу у використанні різноманітних засобів для подолання порушень та інтенсифікації розвитку осіб з ПМР загалом. Відсутність єдиного національного словника логопедичних термінів спричиняє варіативність використання термінів у різних джерелах та методичних посібниках.

Істотними причинами відмінностей є також мовно-культурні особливості. Міжнародні терміни створювалися для багатомовного застосування і підкреслюють чіткі лінгвістичні та функціональні аспекти порушень. Українська термінологія адаптована до національної мови, що іноді змінює точність визначень і їхнє співвідношення з міжнародними поняттями. Міжнародна практика більше фокусується на клінічному і соціальному аспектах порушень, тоді як українська — враховуючи природу виникнення ПМР концентрується на корекційній та навчальній складових логопедичного процесу.

Нівелювання відмінностей гальмується недостатністю участі українських фахівців у міжнародних наукових проектах. Через обмежене залучення до міждержавних робочих груп впровадження світових стандартів у національну практику відбувається із запізненням, що призводить до відставання у застосуванні сучасних

методик діагностики та корекції.

Таким чином, відмінності між міжнародною та українською логопедичною термінологією обумовлені комплексом факторів: історичними традиціями розвитку науки, науковою базою, культурно-мовними особливостями, специфікою професійної діяльності та обмеженою інтеграцією у міжнародні робочі групи тощо.

5. Наслідки та проблемні аспекти

Відмінності у термінології та підходах у логопедії мають низку суттєвих наслідків для професійної діяльності та розвитку науки в Україні.

По-перше, різна термінологія та невміння правильно співвідносити прийняті в Україні терміни з тими, що застосовуються у міжнародному середовищі обмежує міжнародну співпрацю. Українські фахівці через це мають менше можливостей брати участь у міжнародних проєктах та дослідженнях, а обмін досвідом і результатами залишається неповним. Це також стосується проблем публікації у закордонних виданнях – науковим рецензентам з європейських або американських університетів незрозуміла термінологія і ефективність та наслідки проведених досліджень українських науковців. Таким чином обмежується обмін досвідом.

По-друге, це призводить до відставання у стандартизації діагностичних методик. Використання різних визначень одного й того самого порушення ускладнює порівняння результатів досліджень, а також впровадження сучасних методик і тестів, що відповідають міжнародним стандартам.

Третім важливим аспектом є труднощі при організації логопедичної роботи. Без чітких термінів і стандартизованих методик впровадження програм логопедичної роботи з дітьми та дорослими може бути суб'єктивним і недостатньо точним. Як наслідок, знижується ефективність корекційних занять та можливості досягнення очікуваних результатів з розвитку чи відновлення мовлення.

Крім того, існує затримка впровадження закордонних підходів у практику логопедичної роботи. Через обмежену участь українських фахівців у міжнародних робочих групах нові стандарти та методики потрапляють в Україну із запізненням, що ускладнює інтеграцію передових практик у роботу з дітьми та дорослими.

Поруч із цим, результати досліджень українських науковців, через різницю у термінології та різні методичні підходи щодо інтерпретації даних отриманих в результаті проведення досліджень,

знаходять мало підтримки у міжнародному просторі.

Не менш важливим є ризик непорозумінь серед фахівців. Варіативність термінів у наукових джерелах та методичних посібниках призводить до розбіжностей у трактуванні порушень та підходів до їх корекції, що ускладнює взаємодію логопедів і педагогів, а також створює потенційні проблеми при підготовці наукових та навчально-методичних матеріалів.

6. Пропозиції

Аналіз засвідчує, що міжнародна система логопедичних термінів поступово удосконалюється об'єднуючи навколо себе усе більшу кількість країн, які її застосовують. Уніфікація термінології, адаптація міжнародних критеріїв і створення українського консенсусу є важливим кроком для підвищення ефективності діагностики, корекційної роботи та інтеграції української логопедії у міжнародну практику.

Розробка рекомендацій щодо уніфікації термінів є, на наш погляд, одним з основних завдань вітчизняної логопедії. Для цього вважаємо за необхідне:

- створити національний словник логопедичної термінології, який включити і термінологію притаманну українській традиції в логопедії, а також буде містити міжнародні підходи щодо застосування термінології яка формувалася з урахуванням стандартів визначених авторитетними організаціями – ASHA, ВООЗ та іншими. Це дозволить уникнути, або суттєво знизити значну варіативність термінів у наукових джерелах та методичних посібниках;

- по-друге, важливо адаптувати діагностичні критерії. Використання підходів *CATALISE* з урахуванням граматичних, синтаксичних, фонологічних, тощо особливостей української мови дозволить більш точно діагностувати порушення мовлення та зменшити невідповідності між міжнародними стандартами і національною практикою;

- по-третє, необхідно розробити стандартизовані тести для оцінки стану мовленнєвого розвитку дітей та дорослих. Створення таких інструментів забезпечить об'єктивність оцінки та можливість порівняння результатів досліджень, а також підвищить ефективність корекційної роботи;

- четвертим кроком є поширення стандартизованої термінології серед фахівців та педагогів через курси підвищення кваліфікації, вебінари, конференції та методичні посібники. Формування єдиного

термінологічного простору сприятиме точності діагностики та зменшить ризик непорозумінь у роботі;

- п'ятим важливим аспектом є активне залучення українських фахівців до міжнародних робочих груп і консилиумів, що дозволить як ділитися напрацьованим досвідом так і своєчасно впроваджувати сучасні методики у національну практику;

- шостим кроком є поєднання різних підходів (клінічного, психологічного, психолінгвістичного, нейропсихологічного, логопедичного) щодо створення характеристики мовних та мовленнєвих порушень у дітей та дорослих. Гармонізована термінологія повинна враховувати особливості української мови, водночас відповідати міжнародним стандартам, щоб забезпечити і точність діагностики, і ефективність корекційних програм у навчальному процесі;

- останній крок: доцільно створити механізми постійного оновлення термінології, які б враховували сучасні наукові дослідження та зміни у міжнародних стандартах. Це дозволить українській логопедії залишатися актуальною та інтегрованою у світову практику.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

[1] Archibald, L. M. D. (2024). On the many terms for developmental language and learning impairments. *Discover Education*, 3(1), 1–13. <https://doi.org/10.1007/s44217-024-00112-y>

[2] World Health Organization. (2022). *International Classification of Diseases, 11th Revision (ICD-11)*. Geneva: WHO.

[3] Bishop, D. V. M., Snowling, M. J., Thompson, P. A., Greenhalgh, T., & CATALISE Consortium. (2017). Phase 2 of CATALISE: A multinational and multidisciplinary Delphi consensus study of problems with language development. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 58(10), 1068–1080. <https://doi.org/10.1111/jcpp.12721>

[4] Leonard, L. B., Deevy, P., Stokes, S. F., & Bishop, D. V. M. (2023). Cross-linguistic approaches to developmental language disorder: Challenges and prospects. *Journal of Communication Disorders*, 102, 106–122.

[5] Shahm Mahmood, T. M., Jalaie, S., Soleymani, Z., Haresabadi, F., & Nemati, P. (2016). A systematic review on diagnostic procedures for specific language impairment: The sensitivity and specificity issues. *Journal of Research in Medical Sciences*, 21, 67. <https://doi.org/10.4103/1735-1995.189648>

[6] Mabel L. Rice (2020). Causal Pathways for Specific Language Impairment: Lessons From Studies of Twins. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, 63(10), 3224-3235. https://doi.org/10.1044/2020_JSLHR-20-00169

[7] Sansavini, A., Favilla, M., et al. (2021). Developmental language disorder: Early predictors, age for the diagnosis, and diagnostic tools. *Brain Sciences*, 11, 654. <https://doi.org/10.3390/brainsci11050654>

[8] McGregor, K. K., Goffman, L., Owen Van Horne, A., Hogan, T. P., & Finestack, L. H. (2020). Developmental language disorder: Applications for advocacy. *Perspectives of the ASHA Special Interest Groups*, 5(1), 38–46. https://doi.org/10.1044/2019_PERSP-19-00083

[9] Kornelis, K. E., Lee, J., Riegelman, A., & Finestack, L. H. (2025). The progression of developmental language disorder terminology: A scoping review of ASHA journals (2017–2024). *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, 68(2), 345–362. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/40073431>

[10] Гаврилова, Н. С. (2016). Класифікація порушень артикуляційної моторики. Актуальні питання корекційної освіти. Retrieved from <https://aqce.com.ua/download/publications/44/41.pdf>

[11] Сак, Т. В., Конопляста, С. Ю. (2017). Логопсихологія: Навчальний посібник. Видавничий дім «Слово».

[12] Тищенко, В. В. (2016). Класифікації порушень мовленнєвого розвитку: сучасний стан, протиріччя та шляхи їх усунення. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 19: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*, 30, 109–116. <https://enpuirb.udu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/8d0fab2e-389f-4fbf-89bb-75fb3cfc670a/content>

[13] Шеремет, М. К. (2010). Логопедія: Підручник (2-ге вид., перероб. та допов.). Київ: Видавничий дім «Слово».

[14] Ткач, О. М. (2019). Логопедія: формування семантичних полів слів у дітей з системними порушеннями мовлення (Монографія). Кам'янець-Подільський: ПП «Аксіома».

[15] Тищенко, В. В. (2021). Обґрунтування типології первинного системного недорозвитку мовлення. *Науковий журнал ХННРА*.

[16] Мартиненко, І. В. (2017). Системні порушення мовлення в ракурсі медико-психолого-педагогічних досліджень мовлення. *Логопедія. Науково-методичний журнал*, 10, 41–48.

[17] Stiles, J., Reilly, J., Paul, B., & Moses, P. (2005). Cognitive development following early brain injury: Evidence for neural plasticity. *Developmental Neuropsychology*, 28(1), 271–290.

[18] Мартиненко, І. В. (2016). Рефлексія в комунікативній діяльності дошкільників із системними порушеннями мовлення. *Наука і освіта*, (2–3), 63–69.

[19] В. В. Тищенко. (2021). Обґрунтування типології первинного системного недорозвитку мовлення. *Науковий журнал ХНА*, № 1 (4), 156–165.

[20] Національне агентство кваліфікацій. (2024). Професійний стандарт на групу професій «Вчитель-логопед», «Логопед». https://register.nqa.gov.ua/uploads/0/658-profesijnij_standart.pdf

HAVRYLOVA Nataliia

PhD in Psychology, Professor,
Professor of the Department of Speech Therapy and Special Methods,
Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University,
Kamianets-Podilskyi, Ukraine
ORCID ID: 0000-0003-2563-0626

KONSTANTYNIV Oksana

PhD in Pedagogy, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Speech Therapy and Special Methods,
Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University,
Kamianets-Podilskyi, Ukraine
ORCID ID: 0000-0002-0660-2657

**PROBLEMS AND PROSPECTS OF HARMONIZING THE SYSTEM
OF SPEECH THERAPY TERMS USED IN UKRAINE WITH
INTERNATIONAL STANDARDS**

Abstract. The article examines the current state of the terminological system in Ukrainian speech-language pathology in the context of its alignment with international classification frameworks (ASHA, CATALISE). A theoretical review of scientific and regulatory sources was conducted to explore the usage of terms such as “speech and language developmental disorders,” “systemic speech disorders,” and “general speech underdevelopment,” among others. The analysis identifies key discrepancies between domestic clinical-pedagogical and psycho-pedagogical traditions and international practice, where concepts such as *Language Disorder (LD)*,

Developmental Language Disorder (DLD), and *Language Disorder Associated with Another Condition* predominate.

The study demonstrates that the Ukrainian terminological system retains features of a multi-tier classification grounded in an etiopathogenetic principle, whereas international standards are based on functional-communicative and neuropsychological approaches. The need to adapt Ukrainian terminology to the requirements of international diagnostic systems is substantiated to ensure research comparability, strengthen interdisciplinary collaboration, and facilitate integration into the global scientific and professional community.

The article proposes potential pathways for harmonizing terminology, including the development of a unified glossary, the revision of educational and methodological standards, and the incorporation of European classification principles into speech-language pathology training and practice.

Keywords: speech-language pathology, terminology, speech and language developmental disorders, Language Disorder, Developmental Language Disorder, international standardization.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] Archibald, L. M. D. (2024). On the many terms for developmental language and learning impairments. *Discover Education*, 3(1), 1–13. <https://doi.org/10.1007/s44217-024-00112-y>
- [2] World Health Organization. (2022). *International Classification of Diseases, 11th Revision (ICD-11)*. Geneva: WHO.
- [3] Bishop, D. V. M., Snowling, M. J., Thompson, P. A., Greenhalgh, T., & CATALISE Consortium. (2017). Phase 2 of CATALISE: A multinational and multidisciplinary Delphi consensus study of problems with language development. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 58(10), 1068–1080. <https://doi.org/10.1111/jcpp.12721>
- [4] Leonard, L. B., Deevy, P., Stokes, S. F., & Bishop, D. V. M. (2023). Cross-linguistic approaches to developmental language disorder: Challenges and prospects. *Journal of Communication Disorders*, 102, 106–122.
- [5] Shahmahmood, T. M., Jalaie, S., Soleymani, Z., Haresabadi, F., & Nemati, P. (2016). A systematic review on diagnostic procedures for specific language impairment: The sensitivity and specificity issues. *Journal of Research in Medical Sciences*, 21, 67. <https://doi.org/10.4103/1735-1995.189648>
- [6] Mabel L. Rice (2020). Causal Pathways for Specific Language Impairment: Lessons From Studies of Twins. *Journal of Speech, Language,*

and Hearing Research, 63(10), 3224-3235.
https://doi.org/10.1044/2020_JSLHR-20-00169

[7] Sansavini, A., Favilla, M., et al. (2021). Developmental language disorder: Early predictors, age for the diagnosis, and diagnostic tools. *Brain Sciences*, 11, 654. <https://doi.org/10.3390/brainsci11050654>

[8] McGregor, K. K., Goffman, L., Owen Van Horne, A., Hogan, T. P., & Finestack, L. H. (2020). Developmental language disorder: Applications for advocacy. *Perspectives of the ASHA Special Interest Groups*, 5(1), 38–46. https://doi.org/10.1044/2019_PERSP-19-00083

[9] Kornelis, K. E., Lee, J., Riegelman, A., & Finestack, L. H. (2025). The progression of developmental language disorder terminology: A scoping review of ASHA journals (2017–2024). *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, 68(2), 345–362. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/40073431>

[10] Havrylova, N. S. (2016). *Klasyfikatsiia porushen artykuliatsiinoi motoryky*. Aktualni pytannia korektsiinoi osvity. Retrieved from <https://aqce.com.ua/download/publications/44/41.pdf>

[11] Sak, T. V., & Konopliasta, S. Yu. (2017). *Lohopsykhologhiia: Navchalnyi posibnyk*. Vydavnychy dim «Slovo».

[12] Tyshchenko, V. V. (2016). *Klasyfikatsii porushen movlennievoho rozvytku: suchasnyi stan, protyrichchia ta shliakhy yikh usunennia*. Naukovyi chasopys NPU im. M. P. Drahomanova. Seriiia 19: Korektsiina pedahohika ta spetsialna psykholohiia, 30, 109–116. <https://enpuirb.udu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/8d0fab2e-389f-4fbf-89bb-75fb3cfc670a/content>

[13] Sheremet, M. K. (2010). *Lohopediia: Pidruchnyk* (2-he vyd., pererob. ta dopov.). Kyiv: Vydavnychy dim «Slovo».

[14] Tkach, O. M. (2019). *Lohopediia: formuvannia semantychnykh poliv sliv u ditei z systemnymi porushenniamy movlennia (Monohrafiia)*. Kamianets-Podilskyi: PP «Aksioma».

[15] Tyshchenko, V. V. (2021). *Obgruntuvannia typolohii pervynnoho systemnoho nedorozvytku movlennia*. Naukovyi zhurnal KhNNRA.

[16] Martynenko, I. V. (2017). *Systemni porushennia movlennia v rakursi medyko-psykholoho-pedahohichnykh doslidzhen movlennia*. Lohopediia. Naukovo-metodychnyi zhurnal, 10, 41–48.

[17] Stiles, J., Reilly, J., Paul, B., & Moses, P. (2005). Cognitive development following early brain injury: Evidence for neural plasticity. *Developmental Neuropsychology*, 28(1), 271–290.

[18] Martynenko, I. V. (2016). *Refleksiiia v komunikatyvni diialnosti doshkilnykiv iz systemnymi porushenniamy movlennia*. Nauka i osvita, (2–3),

63–69.

[19] Tyshchenko, V. V. (2021). *Obgruntuvannia typolohii pervynnoho systemnoho nedorozvytku movlennia*. Naukovyi zhurnal KhNA, 1(4), 156–165.

[20] Natsionalne ahentstvo kvalifikatsii. (2024). *Profesiinyi standart na hrupu profesii «Vchytel-lohoped», «Lohoped»*. https://register.nqa.gov.ua/uploads/0/658-profesijnij_standart.pdf

Матеріал надійшов до редакції 29. 08.2025 р.

Авторський внесок

Гаврилова Н. – 50%, Константинів О. – 50%

УДК 376-056.36-053.6

DOI 10.32626/2413-2578.2025-26.55-65

ГАЛЕЦЬКА Юлія

кандидат педагогічних наук, доцент,
старший викладач кафедри логопедії та спеціальних методик,
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка,
м. Кам'янець-Подільський, Україна
ORCID ID 0000-0001-8096-3242

УТЬОСОВА Олена

кандидат педагогічних наук, доцент
доцент кафедри дошкільної, початкової та інклюзивної освіти
Комунальний заклад «Закарпатський інститут післядипломної
педагогічної освіти»
Закарпатської обласної ради
ORCID ID 0000-0001-5324-9334

РОЗВИТОК ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ІЗ СИСТЕМНИМИ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ

Анотація. У статті розкрито особливості організації розвивальної роботи з дітьми з системними порушеннями мовлення, врахування яких сприятиме підвищенню ефективності навчального процесу та розвитку зв'язного мовлення. Необхідне створення відповідних умов, зокрема: уваги до мовленнєвої діяльності дітей, забезпечення сприятливого мовленнєвого середовища, використання зв'язних монологічних